

การบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม
ในเขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก
**Water Management of Khwae Noi Bamrung Dan Project for participatory
agriculture in Ban Yang Subdistrict Wat Bot
District Phitsanulok Province**

นัชชา เกิดอินทร์ และ โชติ บดีรัฐ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Nadcha Kerd-int and Chot Bodeerat

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : Nam.sweetmulet@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม 2) เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม และ 3) แนวทางการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถามกับประชาชน จำนวน 344 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มค่าในสูตรของยามานะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ F-test และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความ ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม ในเขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3) แนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ดีที่สุด คือ การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาชนภาครัฐและภาคประชาชน คือ จัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อสร้างความตระหนักร่วมกัน โดยการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ ซึ่งกันละกัน ด้วยการจัดเวทีพูดคุยเสวนา และต้องมีระบบติดตาม ประเมินผลโครงการ โดยมีคณะกรรมการเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ; โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน; การเกษตรแบบมีส่วนร่วม

* วันที่รับบทความ: 6 มีนาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ: 6 พฤษภาคม 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 10 พฤษภาคม 2565

Received: March 6, 2022; Revised: May 6, 2022; Accepted: May 10, 2022

Abstracts

The objectives of this research were to study the 1) level of the water management of Khwae Noi Bamrung Dan Project for the participatory agriculture 2) compare the personal factors to the water management of Khwae Noi Bamrung Dan Project for the participatory agriculture and 3) guidelines for the water management of Khwae Noi Bamrung Dan Project for the participatory agriculture. This research applied the Mixed Methods Research with the Quantitative Research by collecting the questionnaires from 344 households from the calculation formula of Taro Yamane and the Qualitative Research by the in-depth interviews from 9 key informants. The statistics used frequency percentage mean standard deviation t-test and F-test The data analysis used the content analysis and the interpretation. Results of the Research 1) Overall the level of the water management of Khwae Noi Bamrung Dan Project for the participatory agriculture was at the high level. 2) The people having the different genders ages education occupations income and duration in living had no the different opinion to the water management of Khwae Noi Bamrung Dan Project for the participatory agriculture. Therefore the hypothesis was denied. 3) The participative water management of the public sector and the people. It should build the mechanism in the working group to make the awareness together by sitting the goal direction and the plan for working integration to make the clarity of the role together in the discussion forum and have the evaluation system of the projects by the committee as the main mechanism in the water management in the area clearly.

Keywords : Management; Khwaenoibamrungdan Project; Participatory Agriculture

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากเป็นแหล่งกำเนิดชีวิตทั้งสัตว์และพืชน้ำยังมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตทั้งในการบริโภคและอุปโภค กล่าวคือ การกิน การใช้ ทั้งในภาคเกษตรกรรมอุตสาหกรรมตลอดสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลกนี้อีกทั้งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศขณะเดียวกันปัญหาที่เกิดจากทรัพยากรน้ำก็มีไม่ยั้งหย่อนไปกว่ากัน คือ หากปริมาณน้ำน้อยลงก็จะก่อให้เกิดความแห้งแล้งเกิดความเสียหาย หรือ หากปริมาณน้ำมากเกินไปก็ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินหรือแม้กระทั่งปัญหาน้ำเสียที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต (กรมทรัพยากรน้ำ, 2564 : 5) ซึ่งสถานการณ์น้ำในปัจจุบันนี้มีปริมาณมากกว่าปกติ แต่ก็ไม่ได้มากจนเกินไป และฝนที่ตกส่วนใหญ่จะตกในพื้นที่หลังเขื่อน ขณะที่ปริมาณน้ำในเขื่อนขนาดใหญ่ เช่น เขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์ ณ ปัจจุบันยังมีปริมาณน้ำอยู่ที่ประมาณ 47% หรือไม่ถึงครึ่งหนึ่งของปริมาณความจุของเขื่อน ดังนั้นหากมีฝนตกเหนือเขื่อนก็ไม่น่ากังวล แต่หากเกินปริมาณน้ำมาเกินกว่าปกติก็ต้องเร่งการระบายน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาลงสู่อ่าวไทยให้ได้เร็วที่สุด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งตรวจสอบและซ่อมแซม ตรวจสอบจุดชำรุด ตรวจสอบเส้นทางน้ำเพื่อให้งานใช้งานของระบบเครือข่ายคูคลองน้ำเกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพ เร่งตรวจสอบการใช้งานของเครื่องสูบน้ำ ระบบไฟฟ้า ระบบท่อ ให้สามารถใช้งานได้ดีในขณะสูบน้ำ เพื่อให้มวลน้ำสามารถไหลไปสู่สถานีสูบน้ำ ที่สำคัญต้องยอมให้ปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำเพื่อให้ น้ำไหลผ่านพื้นที่ลุ่มต่ำเพื่อระบายน้ำลงสู่แม่น้ำ

ไปสู่ระบบเครือข่ายคลอง และลงสู่อ่าวไทยต่อไป การป้องกันความเสียหายต่อภาคเศรษฐกิจของเมือง "พื้นที่ต่ำลุ่มน้ำ เปรียบเสมือนเป็นทุ่งรับน้ำหรือเป็นแก้มลิงตามธรรมชาติ อาทิ ทุ่งเชียงราก ทุ่งท่าวัง ทุ่งบางบาล ทุ่งป่าโมก ทุ่งรังสิต ฯลฯ หากมองในเชิงกายภาพภูมิประเทศเหล่านี้เป็นพื้นที่รับน้ำหรือเก็บกักน้ำตามธรรมชาติอยู่แล้ว ในอดีตมีการกระจายอยู่มากมายในพื้นที่ภาคกลาง แต่ปัจจุบันถูกบุกรุกในหลายพื้นที่ ทุ่งต่างๆ หายไป เช่น บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ หรือพื้นที่ในอำเภอบางบาล จังหวัดอยุธยา (กรมทรัพยากรน้ำ, 2564 : 5)

ตลอดหลายปีที่ผ่านมากรมชลประทานได้น้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาเป็นหนึ่งในแนวปฏิบัติ ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เปิดการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันคิดและแก้ไขปัญหาเรื่อง "น้ำ" รวมถึงการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ โดยจัดตั้งหน่วยงาน ภายในชื่อว่า สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2551 (ปัจจุบัน คือ กองส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน) กรมชลประทานได้ส่งเสริมให้ชุมชนรวมตัวกันและจัดตั้งกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานขึ้น เป็นองค์กรของเกษตรกร ผู้ใช้น้ำชลประทานในรูปแบบของคณะกรรมการที่คัดเลือก มาจากสมาชิกผู้ใช้น้ำที่อยู่ในระบบส่งน้ำคลองชลประทานสายเดียวกัน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำและร่วมมือกันจัดสรรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ รังสรรค์ประโยชน์ให้กับทุกฝ่าย มีการส่งน้ำอย่างทั่วถึงพอเพียงต่อความต้องการ แม้ว่าจะมีการประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือแต่ปัญหายังปรากฏอยู่ต่อเนื่อง กรมชลประทานจึงได้ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการน้ำชลประทานในพื้นที่ใหม่ โดยการให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ เริ่มต้นจากการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำพื้นฐานและพัฒนาเป็นกลุ่มบริหารการใช้น้ำทำให้ปัญหาต่าง ๆ คลี่คลายไปในทางที่ดี เพราะในยามที่น้ำขาดแคลนเกษตรกรจะสนทนากัน รับฟังถึงปัญหาจนเกิดความเข้าใจและหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันจนสำเร็จ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการน้ำจึงต้องพัฒนาไกลและกระบวนการบริหารจัดการอย่างบูรณาการขึ้นมา โดยเสริมสร้างเครือข่ายการประสานงานและการทำงานร่วมกันของฝ่ายราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นในการพัฒนา การใช้และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ โดยให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่แกนนำชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพกระบวนการเรียนรู้และริเริ่มในชุมชน พัฒนาระบบรวบรวมและจัดทำข้อมูลระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ฯลฯ เหล่านี้จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางสังคมสามารถร่วมกันนำพาให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทุกด้านเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (กรมชลประทาน, 2564 : 2-6)

โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ประสบปัญหาทางด้านน้ำเพื่อใช้ในการบริโภค อุปโภค อันมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยซึ่งเกิดจากภาคการเกษตรการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับวิกฤตในหลายพื้นที่รับผิและทวีความรุนแรงมาก ขณะเดียวกันความต้องการใช้น้ำกลับมีมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆเป็นสิ่งที่บอกเหตุสำคัญที่แสดง

ให้เห็นถึงแนวโน้มความรุนแรงของภัยแล้งปัญหาที่พบคือปัญหาการชะล้างพังทลายของดินเนื่องจากผิวดินถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นพื้นที่การเกษตรจำนวนมากทำให้หน้าดินเปิดโล่งเมื่อมีฝนตกลงมาอย่างหนักจึงก่อให้เกิดการชะล้างพังทลายได้ง่ายการใช้น้ำในปริมาณมากและใช้อย่างฟุ่มเฟือยปัญหาสำคัญ อีกประการหนึ่งคือปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศมีผลทำให้ปริมาณน้ำจืดมี การเปลี่ยนแปลงในปี 2561-2564 ทางโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนได้อนุมัติโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน เช่น โครงการขุดลอกคลอง โครงการขุดลอกสระน้ำ โครงการขุดเจาะบ่อบาดาล เป็นต้น (โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน, 2564 : 67) ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย “การบริหารจัดการน้ำ โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม” ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการน้ำของในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าการดำเนินงานในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำของโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน นั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร ประชาชนมีความพอใจต่อการให้บริหารงานหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการน้ำต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบแบบแผนวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ จากแบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ประชากร คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในเขตส่งน้ำคลองชลประทานตำบลบ้านยาง อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 2,430 ครัวเรือน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในเขตส่งน้ำคลองชลประทานตำบลบ้านยาง อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 344 ครัวเรือน ที่ได้จากสูตรของยามาเน (Yamane)

1.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการน้ำ โดยใช้วิธีเลือกแบบจำเพาะเจาะจง ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการน้ำ คณะกรรมการ และประชาชนผู้ใช้น้ำ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

1) แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

2) แบบสัมภาษณ์ คือ สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

2.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ คือ ศึกษาเอกสาร แนวคิด หลักการ และทฤษฎี กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย ดำเนินการสร้างและปรับแบบสอบถาม นำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.865

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. ลงพื้นที่ตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามของประชาชนในพื้นที่

2. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูล กับประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 344 ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน 344 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

3. นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

3.2 แบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. ขออนุญาตจากจากวิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์
2. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์
4. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 แบบสอบถาม

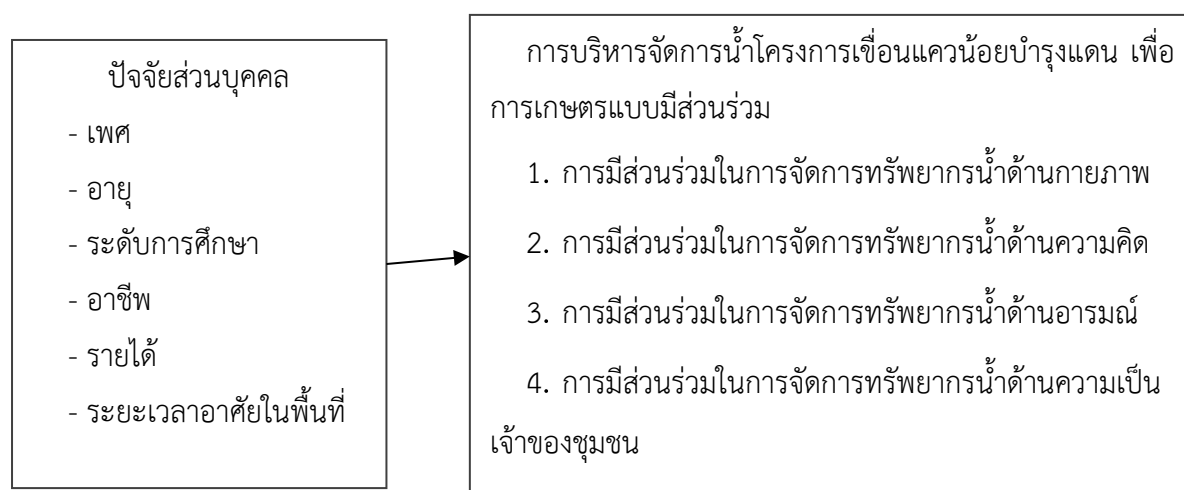
1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (%), ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
2. สถิติเชิงอนุมาน (Inference Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติทดสอบ t-test ค่าสถิติทดสอบ F-test (One-Way Analysis of Variance)

4.2 แบบสัมภาษณ์

1. ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
2. ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากภาคสนามเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์โดยการสร้างข้อสรุป (Analysis Induction)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม โดยภาพรวม

ลำดับ	การบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม	ระดับความคิดเห็น (n=344)		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านกายภาพ	3.95	0.663	มาก
2	การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านความคิด	4.07	0.631	มาก
3	การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านอารมณ์	3.98	0.710	มาก

4	การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้าน ความเป็นเจ้าของชุมชน	3.81	0.610	มาก
ภาพรวม		3.95	0.538	มาก

จากตาราง 1 พบว่า การบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.538) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านความคิด รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านอารมณ์ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านกายภาพ และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านความเป็นเจ้าของชุมชน ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 2 ผลสรุปการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	ค่า t	ค่า F	Sig	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
เพศ	การบริหารจัดการน้ำ	0.913	-	0.362	-	✓
อายุ	การบริหารจัดการน้ำ	-	0.406	0.748	-	✓
การศึกษา	การบริหารจัดการน้ำ	-	0.667	0.573	-	✓
อาชีพ	การบริหารจัดการน้ำ	-	0.342	0.795	-	✓
รายได้	การบริหารจัดการน้ำ	-	0.075	0.973	-	✓
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่	การบริหารจัดการน้ำ	-	1.303	0.273	-	✓

จากตาราง 2 พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

การสัมภาษณ์นี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม จากสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 9 คน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในการบริหารจัดการน้ำของโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรนั้น สิ่งสำคัญ

ที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เพราะฉะนั้นแนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ดีที่สุด คือ การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาชน คือ จัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อสร้างความตระหนักร่วมกัน โดยการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ ซึ่งกันละกัน ด้วยการจัดเวทีพูดคุยเสวนา และต้องมีระบบติดตาม ประเมินผลโครงการ โดยมีคณะกรรมการเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านกายภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เข้าร่วมประชุมและสัมมนาเพื่อวางแผนโครงการที่จะนำมาใช้ปฏิบัติในการบริหารจัดการน้ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การดำเนินของโครงการเขื่อนแควน้อยนั้นให้ความสำคัญกับเข้าร่วมประชุมและสัมมนาของประชาชน เพื่อวางแผนการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฐกรกาญจน์ จิรเดช , มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2561 : 537-552.) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร จัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำของจังหวัดอุทัยธานีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ภาพรวมมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีส่วนร่วมในการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาเป็นการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ ปัญหาที่พบด้านการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ได้แก่ ประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับการประชุมกลุ่ม องค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำ

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านความคิด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีส่วนร่วมบริจาคเงินหรือวัสดุสิ่งของในกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การดำเนินของโครงการเขื่อนแควน้อยนั้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการช่วยรณรงค์ชักชวนเพื่อนบ้านให้ใช้น้ำอย่างประหยัด และเพื่อการบริหารจัดการน้ำ

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านอารมณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เจ้าหน้าที่ของโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน มีการวางแผน การจัดสรรน้ำ การแจกจ่ายน้ำอย่างทั่วถึง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การดำเนินของโครงการเขื่อนแควน้อยนั้นให้ความสำคัญกับประชาชนเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากการบริหารจัดการน้ำของโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุง

แดน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ น้ำจากโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนมีปริมาณเพียงพอต่อ ความต้องการของประชาชน

4. การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำด้านความเป็นเจ้าของชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผลต่อการบริหารจัดการน้ำจากโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การดำเนินของโครงการเขื่อนแควน้อยนั้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเข้าร่วมประชุมเพื่อสรุปวิเคราะห์ ปัญหาการบริหารจัดการน้ำจากโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน

การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อ
การเกษตรแบบมีส่วนร่วม พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม ในเขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งอาจเป็นเพราะว่า น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญทั้งของมนุษย์ ของสัตว์ ของพืช และยังมีความจำเป็นทั้งในภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันปัญหาที่เกิดจากทรัพยากรน้ำก็มีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าคุณประโยชน์เลย ถ้าหากปริมาณน้ำน้อยลงก็จะก่อให้เกิดความแห้งแล้งเสียหายหรือหากปริมาณน้ำมากเกินไปก็ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นประชาชนจึงมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันต่อการบริหารจัดการน้ำของโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพราะเป็นการบริหารจัดการน้ำเป็นความพยายามที่จะนำจากแหล่งน้ำส่งไปให้ประชาชนในการทำการเกษตร โดยอาศัยหลักการจัดการเพื่อให้การส่งน้ำเกิดประโยชน์สูงสุดตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุธรรมา จันทรา (2556 : 72 – 83) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูงโดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่จำนวนสมาชิกในครัวเรือนลักษณะการถือครองที่ดินระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำส่วนการศึกษาปัญหาและอุปสรรคผลการศึกษาพบว่ามีปัญหาดังต่อไปนี้คือปัญหาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนการแสดงความคิดเห็นปัญหาการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำปัญหาการขาดความร่วมมือและการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการร่วมกัน

แนวทางการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วม จากสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 9 คน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในการบริหารจัดการน้ำของโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนเพื่อการเกษตรนั้น สิ่งสำคัญที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เพราะฉะนั้นแนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ดีที่สุด คือ การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาชน คือ จัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อสร้างความตระหนักร่วมกัน โดยการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ ซึ่งกันละกัน ด้วยการจัดเวทีพูดคุยเสวนา และต้องมีระบบติดตาม ประเมินผลโครงการ โดยมีคณะกรรมการเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา ตาละลักษมณ์, บัญชา ขวัญยืน และวรารุณ วุฒิวิชัย (2557 : 15-23) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเพชรบุรีแบบบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำเพชรบุรีควรเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาไปสู่การจัดสรรน้ำและการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณฝนกับปริมาณเก็บกักน้อยที่สุดของอ่างเก็บน้ำแก่งกระจานที่จะไม่ทำให้เกิดการขาดน้ำ ถูกพัฒนาขึ้น ภายใต้การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแก่งกระจานตามเกณฑ์ปฏิบัติการอ่างเก็บน้ำ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินสถานการณ์น้ำในลุ่มน้ำและวางแผนการบริหารจัดการน้ำจากปริมาณฝนคาดการณ์ในปีถัดไป พร้อมทั้งได้ประเมินโอกาสที่จะเกิดสภาวะการขาดน้ำเนื่องจากปริมาณฝนที่ตกน้อยกว่าที่คาดการณ์ ซึ่งแสดงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดการขาดน้ำ ในการศึกษาได้เสนอแนวทางถึงความเสี่ยงที่จะเกิดการขาดแคลนน้ำ ด้วยการจัดสรรน้ำระหว่างภาคการใช้น้ำต่างๆ ในสัดส่วนที่เท่ากันอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างภาคการใช้น้ำต่างๆ ผลการศึกษาก็ได้สามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจในการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ นอกจากควรปรับปรุงเกณฑ์ปฏิบัติการอ่างเก็บน้ำแก่งกระจานให้เหมาะสมกับสภาพการใช้น้ำในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดตั้งกลไกคณะทำงานร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อสร้างความตระหนักร่วมกัน ด้วยการจัดทำแผนบูรณาการการทำงานร่วมกัน
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ซึ่งกันละกัน
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดเวทีพูดคุยเสวนา โดยมีคณะกรรมการเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีระบบติดตาม ประเมินผลการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการน้ำโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมในเขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก
2. ควรศึกษากระบวนการพัฒนาพืชผลทางการเกษตรของชุมชนแบบ 3 ป “ปลอดภัย ปลอดสาร ปลอดภัย” ภายใต้การใช้ทรัพยากรน้ำแบบทรงคุณค่าโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก
3. ควรศึกษาการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการดำเนินอาชีพภายใต้การใช้ทรัพยากรน้ำของโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนในเขตตำบลบ้านยาง อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ. (2552). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2552*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมชลประทาน. (2564). *แผนยุทธศาสตร์กรมชลประทาน พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพมหานคร: กรมชลประทาน.
- โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน. (2564). *แผนปฏิบัติการประจำปี 2564*. พิษณุโลก: โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน.
- ฐกรกาญจน์ จิรเดช, มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และสมบูรณ์ สุขสำราญ. (2561). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 6 (2), 537-552.
- สุธรรมา จันทรา. (2556). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิทยบริการ*. 24 (1), 72 – 83.
- ยุทธนา ตาละลักษณ์, บัญชา ขวัญยืน และวราวุธ วุฒินิชย์. (2557). การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในกลุ่มน้ำเพชรบุรีแบบบูรณาการ. *วารสารสมาคมวิศวกรรมเกษตรแห่งประเทศไทย*. 20 (2), 15-23.